

LAURYNAS IVINSKIS RAŠĖ IR VAIKAMS

(Lauryno Ivinskio 200-osios gimimo metinės)

Laurynas Ivinskis (1810–1881) viena iškilųjų XIX a. asmenybių. Metskaitliai – reikšmingiausias, žinomiausias ir geriausiai aptartas Ivinskio darbas, jų leidybai atiduota daugiausia rašytojo jėgų. „Kalendoriai taip suaugo su Ivinskio vardu, kad tapo beveik šio vardo sinonimu“¹, – teigia monografijos *Laurynas Ivinskis* autorė Danutė Petkevičiūtė. Su vaikų literatūra Ivinskis siejamas, galima sakyti, fragmentiškai. Antai Vincas Auryla išsamioje *Lietuvių vaikų literatūroje* (1986) jį pamini šalia kitų didaktų („pietistų lūpomis moralizavo“²), tačiau jo kūrybai specialesnio dėmesio neskiria. Petkevičiūtė minėtoje monografijoje Ivinskio ir vaikų literatūros sąsajų atskirame skyriuje taip pat nenagrinėja, nors kai kuriuos kūrinius ir priskiria prie vaikų lektūros. O vis dėlto Ivinskis, šakota, universali asmenybė, rašė ir vaikams. 200–osios rašytojo gimimo metinės kviečia pasižiūrėti į Ivinskį ir iš dar vienos pusės. Juk jo kūryba buvo skirta ir vaikams (kalendorius, knygas XIX a. Lietuvos kaime skaitė (klausėsi skaitomų) visi – ir seni, ir jauni, ir maži), Ivinskis savo raštuose yra pavaizdavęs vaikų, pagaliau jis ir dirbo su vaikais, juos mokė, auklėjo.

Dvarininkų vaikų ir mokyklų mokytojas

Ivinskis vertėsi valgydamas nelengvą mokytojo duoną. „Baigęs vienuolių karmelitų vedamą Kolainių gimnaziją, L. Ivinskis pradėjo mokytojauti Žemaitijos bajorų namuose (1832–1839 m. pas Iliničius, 1840–1842 m. Milvydų dvare pas Radastudijų, išlaikė egzaminus mokytojo – 1841 m. namų, 1847 m. miesto – teisėms gauti. Ilgainiui jam, garsėjančiam pedagogui, kviečiamam pačių jžymiausių dvarininkų vaikų mokyti, atsivėrė stambiųjų dvarų bibliotekos.“³ Niekada Ivinskis negalėjo atsidėti vien kūrybiniam darbui, tačiau mokytojo pareigas jis sumaniai derino su savo pomėgiais, literatūriniu darbu. Ivinskis buvo geras ir jautrus mokytojas. Apie tai savo atsiminimuose pasakoja viena iš jo mokinių Gabrielė Petkevičaitė-Bitė – į Joniškėlį savo dukters mokyti Ivinskį buvo pakvietęs jos tėvas gydytojas Leonas Petkevičius:

„Anais laikais turėjau daug dėdžių, tetų, senutę ir senelį, ir jie visi atvažiuodami padovanodavo man saldainių – vadinamojo kiškio pyrago.

Gavusi tokią dovaną, bėgdavau pirmiausia pas Ivinskį, nes niekas nemokėjo taip su manim ta dovana pasidžiaugti, kaip jis. O Ivinskis, pasidžiaugęs drauge su manim, kiekvieną kartą patardavo saldainius palikti pas jį, ant lango, o pačiai nueiti ir gerai pagalvoti, kas daugiau pasidžiaugtų, gavęs saldainių. Kada grįžusi išvardydavau tėvelius, broliukus, tetutę, Ivinskis imdavo klausinėti:

– O ar tarnaitės nesidžiaugtų? Kambarinė?.. Virėja?.. Vežikas?..

Kai prisipažindavau, kad ir jie džiaugtųsi, tai Ivinskis iš džiaugsmo net pašokdavo:

– Tai mat, kiek čia bus džiaugsmo!.. Kad tu viena visa suvalgytum, tavo širdelė tikrai neturėtų kuo džiaugtis! Gal ir pilvelį suskaudėtų?! O dabar suskaityk, kiek čia bus džiaugsmo!

Šitaip pasidalijusi gauta dovanėle ir iš visų pasirinkusi malonių padėkos žodžių, grįždavau pas Ivinskį, net spindėdama iš džiaugsmo. Grįžusi pas jį, rasdavau, kad Ivinskis savo dalies būdavo

¹ Danutė Petkevičiūtė, „Laurynas Ivinskis ir jo Kalendoriai lietuvių kultūros istorijoje“, *Lauryno Ivinskio Kalendoriaus 150-mečiui*, Vilnius, 1997, p. 15.

² Vincas Auryla, *Lietuvių vaikų literatūra*, Vilnius, 1986, p. 30.

³ Regina Mikšytė, „Lauryno Ivinskio literatūrinis palikimas“, in Laurynas Ivinskis, *Raštai*, Vilnius, 1995, p. 4.

nesuvalgęs. Jis tuomet šitaip aiškindavosi:

– Mat, tu net gražesnė pasidarei, tiek savuosius pradžiuginusi... Ir aš noriu tavo dovana su keliais vargšais vaikučiais pasidalyti, kad ir mano širdis pasidžiaugtų.“⁴

Šis prisiminimų fragmentas liudija Ivinskį mokėjus įtaigiai, subtiliai paauklėjant bendrauti su vaikais. Šiltu žodžiu savo mokytoją Ivinskį prisimena ir Vladimiras Zubovas: „(...) tas jaunas senelis mokėjo, pasakysiu, pripuolamai, net nesąmoningai daryti gilų įspūdį ir tokią pat įtaką vaikų sielai. / Niekiek nepameluosiu, kai pasakysiu, kad, Ivinskio kambary prie dėdės širdies prisiglaudęs, pirmų pirmiausia pradėjau mūsų tėvynę mylėti ir lietuviškai kalbėti.“⁵

Mokytojauta Ivinskio ir įvairiose mokyklose – Rietavo parapijėje ir agronomijos, Joniškėlio parapijėje, Rietavo muzikos mokykloje (aplinkybių verčiamas, jis nesuk keitė savo gyvenimo ir darbo vietą). Mokyklose Ivinskis irgi dirbo uoliai, sąžiningai. Antai „L. Ivinskiui, kaip gabiam mokytojui, Vilniaus mokslo apygardos raštu paskiriama 38 rub. pinigine premija su priedašu: „Už meilę mokytojo darbui“.“⁶ Taip buvo įvertintas Ivinskio darbas Joniškėlio parapijėje mokykloje.

Vis dėlto čia įterptinas ir vienas kitas minorinis sakinytis, tebus tai pasakyta Reginos Mikšytės žodžiais: „Ivinskis ne iš šiaudinės pastogės, o bežemis Žemaičių bajoras. Gavęs išsimokslinimą solidžioje Kolainių mokykloje, jis kone iki grabo lentos iškilus pedagogas gubernierio ar prefekto vardais, o tiksliau, samdinytis dvarų ir dvarelių „prastajame stalo gale“, kaip apibūdino savo atsiminimuose Aleksandras Moras. Tik keliolika metų valdiškoje mokykloje.“⁷ Tokia sudėtinga buvo XIX a. Lietuvos tikrovė, ėjo nelengvi spaudos draudimo metai... Ši padėtis, pražudžiusi ne vieną darbą, amžinai pradanginusi ne vieną knygą, buvo ypač sunki kultūros, literatūros žmonėms.

Metskaitlių pamokymai

Ivinskio kalendoriai, leidžiami dideliu tiražu, XIX a. kaime buvo labai mėgstami. Vieną egzempliorių skaitydavo ne vienas žmogus, o kur kas platesnis skaitytojų (klausytojų) ratas. Tame

⁴ Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, „L. Ivinskis – mano pirmasis mokytojas“, in Laurynas Ivinskis, *Raštai*, Vilnius, 1995, p. 543.

⁵ Vladimiras Zubovas, „Laurynas Ivinskis“, in Laurynas Ivinskis, *Raštai*, Vilnius, 1995, p. 545.

⁶ Danutė Petkevičiūtė, *Laurynas Ivinskis*, Vilnius, 1988, p. 68.

⁷ Regina Mikšytė, „Lauryno Ivinskio literatūrinis palikimas“, *Lauryno Ivinskio Kalendoriaus 150-mečiui*, Vilnius, 1997, p. 58.

⁸ Trins Juodwarnej, *Kalendorius ukiszskasis nuog užgimima Wieszpaties 1861 metu paprastunju, turenčiun 365 dienas. Parašzitas par L. IWINSKI. Metai 14ti* (faksimilinis leidinys), Vilnius, 1996.

⁹ Danutė Petkevičiūtė, *Laurynas Ivinskis*, p. 161.

¹⁰ Ibid., p. 167.

¹¹ Plačiau žr.: Danutė Petkevičiūtė, *Laurynas Ivinskis*, p. 160–171; Džiuljeta Maskuliūnienė, *XIX a. lietuvių didaktinė proza: adresatas ir tekstas*, Šiauliai, 2005, p. 46–53.

¹² Jonas Šliūpas, „Lietuviškieji raštai ir raštininkai“, in Jonas Šliūpas, *Rinktiniai raštai*, Vilnius, 1977, p. 72.

¹³ Vincas Auryla, op. cit., p. 35.

¹⁴ Danutė Petkevičiūtė, *Laurynas Ivinskis*, p. 195.

¹⁵ Juozas Girdzijauskas, „Laurynas Ivinskis“, *Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius*, Vilnius, 2001, p. 677.

¹⁶ „Woras, kuris žmogų apskundia“, *Kalendorius ukiszskasis nuog užgimima Wieszpaties 1861 metu paprastunju, turenčiun 365 dienas. Parašzitas par L. IWINSKI. Metai 14ti* (faksimilinis leidinys), Vilnius, 1996.

¹⁷ Plačiau žr.: Antanas Tyla, „Lauryno Ivinskio knygos „Pasauga“ likimas“, in Laurynas Ivinskis, *Raštai*, Vilnius, 1995, p. 395–400.

¹⁸ Ibid., p. 400.

¹⁹ Laurynas Ivinskis, „Pasauga“ (faksimilė), in Laurynas Ivinskis, *Raštai*, Vilnius, 1995, p. 6–7.

²⁰ Ibid., p. 8.

²¹ Ibid., p. 34.

²² Ibid., p. 35.

²³ Juozas Girdzijauskas, op. cit., p. 680.

²⁴ Danutė Petkevičiūtė, *Laurynas Ivinskis*, p. 226.

²⁵ Laurynas Ivinskis, „Robinsonas Kruzoe“, *Raštai*, Vilnius, 1995, p. 176.

²⁶ Ibid., p. 177.

²⁷ Ibid., p. 170.

²⁸ Ibid., p. 171.

²⁹ Ibid., p. 172.

³⁰ Ibid., p. 242.

rate, žinoma, buvo ir vaikų. Kalendorių puošdavo išraiškingos vinjetės, o kalendoriume puikuodavosi vaizdingai nupiešti zodiako ženklai, mėnulio fazės. Vaikų dėmesį galėjo patraukti įvairios „pasakos“ – ir folklorinių pasakų saviti perpasakojimai bei įvairūs didaktiniai vaizdeliai, ir apsakymai, pasakėčios. Vieni buvo sukurti paties Ivinskio, kiti – versti iš lenkiškų šaltinių.

Antai 1861 m. kalendoriuje išspausdinta pasaka „Trys juodvarniai“ („Trins Juodwarnej“) (iš viso Ivinskio kalendoriuose paskelbtos septynios pasakos). Čia pasakojama apie nedorą vaiką, kuris supykęs miške palieka aklą motiną, „dawes sausos duonas diel pramitima, ant trijun dienu“⁸. Vaikas neišgirsta motinos maldavimų, nors maldauta tokiu balsu, „nuog kurio ir akmenis susigraudintu o gelžis isztirptu“. Nusiminusi, pasirengusi mirti, motina naktį miške netyčia nugirsta trijų juodvarnių pokalbį, iš kurio sužino tris paslaptis: kaip išgelbėti miestą nuo sausros, kaip pagydyti karalienę ir kaip išgydyti žmonių aklumą. Motina pasinaudoja tuo, ką sužino: praregi, išgelbsti miestą ir karalienę. Sūnus, matydamas motinos sėkmę, eina į mišką, tačiau juodvarniai jį „giwa sulesia palikdami wienus tiktaj kaulus“. Vaikams toks pasakojimas turėjo būti įdomus: pasakojama intriguojanti ir baugi istorija, piešiama nakties miškas, paslaptingi, su viesulu pasirodantys juodvarniai. Tekste yra ir daugiau stebuklinių, vaizduotę žadinančių elementų. Karalienės ligos priežastis – po grindimis, kur stovi jos lova, pasislėpusi baisi piktvarlė, „iszlejsdama isz sawa gerklies wodijenti aduksi“. Keliaujančius siužetus Ivinskis labai mėgo, o folklorinės pasakos ar jomis besiremiantys tekstai turėjo skaitytoją, pasirengusį klausyti ir suprasti tokio pobūdžio tekstus. Šioje pasakoje labai aiškus didaktinis pradas, ji turi visas didaktiniam tekstui būdingas dalis. Gerieji personažai laimi ir yra apdovanojami (motina), o nedorėlis sūnus nubaudžiamas. Reikšminga detalė: sūnus eina pas praturtėjusią motiną, bet ši jį atstumia. Kūrinėlyje svarbi ir Dievo, pamaldumo tema: motina miške meldžiasi, prašo Dievo ir šventųjų pagalbos: „Taj tan pate walanda ir susimilieja ant jos dangiszkasis Tiewas“. Be tautosakinių tekstų, „L. Ivinskis savo 1846–1864, 1878 m. kalendoriuose yra paskelbęs 21 didaktinį apsakymą, 6 iš jų – trumpi pasakojimai, pavadinti pamokymais.“⁹ Dauguma jų tinka vaikų skaitiniams. Ne kartą tyrinėtojų pastebėta, kad nemažai Motiejaus Valančiaus ir Ivinskio tekstų yra panašūs, t. y. sutampa siužeto vingiai ir kt. Galima pritarti šioms Ivinskio kūrybos tyrinėtojos Petkevičiūtės mintims: „apsakymų bendrumai leidžia daryti prielaidą, kad M. Valančiaus kūrybai turėjo įtakos L. Ivinskio kalendorių didaktiniai siužetai. Bet ir L. Ivinskis, ir M. Valančius galėjo žinoti kitus bendrus šaltinius, iš kurių sėmėsi sau medžiagos.“¹⁰ Taip gretinami Ivinskio apsakymas „Ir ant jaučio skūros nesurašytumei griekų“, išspausdintas 1858 m. kalendoriuje, su Valančiaus „Dievobaimingu vaikeliu“ iš *Vaikų knygelės* (1868), Ivinskio „Netvojimas nedoro vaiko“ (1864) su Valančiaus „Nedoru Endriuku“ (*Pasakojimas Antano tretininko*) ir kt.¹¹ Taigi Ivinskis – ankstyvosios didaktinės lietuvių vaikų prozos rašytojas, galėjęs teikti kūrybos impulsų ir Valančiui.

Kalendoriuose buvo spausdinama ir eiliuotų kūrinių. Jonas Šliūpas Ivinskio eiliavimus yra įvertinęs taip: „Ivinskio raštai eiliuoti, kiek juos žinau, ne kasžin kokios verčios yra, mat, jis nebuvo prigimimo pašauktas nutūpti tarp dainiškų dievaičių ant Parnaso kalno, raštai gi prozoje jau daug yra geresni, nors kalba tankiai nėra gryna.“¹² Ivinskio proza iš tiesų įdomesnė, įvairiapusiškesnė. O jos kalbos negrynumas šiandien jau yra įgijęs estetinių ir stilistinių teisių. Vis dėlto pasakytina, kad Ivinskio kalba gana vaizdinga, ekspresyvi, žodinga.

Auryla nurodo, kad Ivinskio „kūryba padėjo formuotis vaikų poezijai“¹³. Iš tiesų Ivinskis stovėjo ne tik vaikų prozos, bet ir vaikų poezijos ištakose. Jo „poetinis palikimas labai negausus: dvi pasakėčios, dvi eiliuotos pasakos, keletas eilėraščių. Jo poezija – nedėkinga tyrinėjimo sritis: iki šiol sunku tarti galutinį žodį dėl jos autentiškumo, autorystės.“¹⁴

Minėtame 1861 m. kalendoriuje spausdinama ir eiliavimų. Vienas jų – „Voras, kuris žmogų apskundė“ („Woras, kuris žmogų apskundia“). „Tai suliteratūrinta eiliuota pasaka (58 eilučių).“¹⁵ Voras, pamatęs valgantį žmogų, ima jam pavydėti ir apskundžia Dievui. Dievas nubaudžia nedorą skundiką:

Taj Diewas tejsiu sudu, Wora szalen pawari, Dide kupra padari Ant nugaras wirszuones, Kajpo

ženka karones.¹⁶

Eiliuota pasaka baigiasi aiškia didaktine gaida. Toks eiliuotas tekstas skaitytojams vaikams kėlė tam tikrą malonumą, ausis buvo pratinama prie kitokios, skambesnės, rimuotos raiškos, nors pats tekstas ir nėra aukštos meninės kokybės. Didaktinė poezija apskritai labiau angažuota kalbėti publicistiškai, deklaratyviai, atvirai moralizuoti, estetinis momentas joje tevidaidino antraplanį vaidmenį.

Vaikų ir gyvūnų pasauga

Ivinskis buvo parengęs šviečiamąją publicistinio pobūdžio knygą *Pasauga kiek wienu giwo sutwierimo, taj ira: pamokimaj, kajp rejke pasigajlietinaj apsiejte su aszwinejs ir galwijejs, idant anus pagirtinu budu qnt sawo naudos wartotė. Diet naudos ukininku paraszie L. Iwinskis* (1876). Deja, ši knygelė, dažniausiai sutrumpintai vadinama *Pasauga*, išleista nebuvo – sutrukdė caro cenzūra. Rietavo kunigaikštis Mykolas Oginskis Peterburge buvo išrūpinęs jai leidimą, leidinys buvo surinktas ir išspausdintas, bet tiražui leidimo neduota¹⁷. Ivinskis vienas pirmųjų lietuvių kultūroje pradėjo kalbėti valstiečiams gamtos apsaugos tema. „Daugelį savo pasakojimų L. Ivinskis papildė įvairiaisiais pasaulyje ar Lietuvoje įvykusiais atsitikimais, didaktiniais ir praktiškais pamokymais, kaip bendrauti su arkliais ir juos prižiūrėti, kaip mokyti vaikus dėmesingai, kultūringai ir švelniai elgtis gamtoje. L. Ivinskis šioje knygelėje buvo ir vaikų mokytojas, ir gamtos mylėtojas, ir agronomijos mokslų dėstytojas.“¹⁸ Įdomu, kad du šios knygelės skyreliai skirti vaikų auklėjimo problemoms.

Penktasis jos skyrelis vadinasi „Nekurie parsergiejimaj, labjausej diel wajkun“. Autorius čia remiasi Dekalogo ištarme, „nuo Dievo iš dangaus duotu mokslu“. Atkreipiamas dėmesys į tėvų pareigas, būtent jie atsako už vaikų auklėjimą. Tėvai turi įskiepyti meilę naminiams ir miško gyvūnams. Toliau autorius vardija konkrečius gyvius ir moko su jais dorai elgtis: „Dažnej parsergetė, idant wajkelej nie wienu, noris maziausio giwo sutwierimo ne žuditum, kajp sztaj kajp kiti; kad sugawusis musielę, bimbala ar warmą (kujselj) ar kitą kokį wabala nuotrauk sparnus, kojės ir giwus palejd. Kiti dikunaj suwarscziusis ant siulo bimbalus, sparwus, aklius, žirginius ar kitus kokius lakiojenczius iszmet auksztien, kad tokiu budu padaritum lekantę wirwę, o wiel kiti nelabiej wajkaj par užpakalį ismejg šziaudą ir met ant oro, idant lakiotum su anumi.“¹⁹

Ivinskis aiškina, kodėl negalima gyvių skriausti. Vienas iš argumentų – gyvūnai teikia įvairią naudą. Antai varlės, piktvarlės ir kurmiai naikina sliekus, kurmiai purena pievas, pelėdos ir žebenkštys naikina peles ir yra „vietoj katinų laikytinos“. Net ir bjauriai atrodantys gyvatė ir žaltys yra reikalingi, pavyzdžiui, gyvatės mirkalas tinka viduriams gydyti. Dažnai XIX a. lietuvių didaktiniuose kūriniuose kalbama apie paukščių globojimą. Ivinskis moko, jog negalima spąstais gaudyti jerubių, tetervinių, kurapkų. Tai žinotina visiems vaikams, ypač piemenėliams. Moralės, etikos normos – svarbios kaimo bendruomenės gyvenime, yra ir nerašytų įstatymų. Vieną tokių primena ir Ivinskis: „Nedalejstė wajkelems žiurietė ant giwolio ar paukscio, kurį pjauna, o labiausej aniems patiems tą daritė.“²⁰

Autorius čia kalba atvirai didaktiniu tonu. Skyriaus gale tėvams ir motinoms jis primena „liūdną, verksmingą atsitikimą“. Jaunas bernas, vedamas į kartuves, kaltina motiną, kad ši laiku nesudraudė jo už vagystes, iš pradžių – „už vieną adatėlę“. Viskas baigėsi labai blogai: vaikas pavogė arklių, nužudė piemenį. Ši istorija atlieka pavyzdžio funkciją. Beje, ji yra iš klajojančių siužetų aruodo, labai panašaus siužeto ir Valančiaus pasakymas „Gustis kručas“.

Dvidešimt septintasis skyrelis vadinasi „Motinos pamokimas sawo wajkuj duotas“. Ivinskis čia pasitelkia labai archajišką naracijų formą, ne kartą anksčiau išbandytą katekizmuose, elementoriuose. Tai klausimų ir atsakymų forma. Šį motinos ir vaiko pokalbį būtų galima priskirti prie kalbesių žanro: motina moko vaiką. Siužetas taip pat gerai žinomas, tradicinis: vaikas namo parsineša mažą paukštelį startą (plg. su Valančiaus „Prance paukštvanagėliu“). Motina pasielgia

labai pėgagogiškai: ji sudraudžia vaiką ne tiesiogiai, bet labai gudriai – pasitelkdama pavyzdžio, palyginimo galią. Ji pameluoja sūnui, kad jo tėvas ir sesuo vakar buvo suimti ir su jais nebebus galima susitikti. Vaikas pasipiktina, kad tie žmonės, kurie suėmė artimuosius, yra pikti ir nedori, ir nusprendžia paukštelį paleisti į laisvę. Tuomet motina prisipažįsta vaiką apgavusi: „M o t i n a. Nesibijok mano milemasis! Tiewas tawo ir sesuo suimtajs niera. Ir mudums kalinieje nesuswadins isz namun iszwedusis. Asz noriejau tiktaj tawj pamokite, kad tu nekaltun paukšzteliu isz lizdun ne imdinietumej. Atmink ant to, jog anun ne ilgas amžius ant to tiktaj ira duotas, kad wisur luosaj lakiotum, ir giedodami wisus paszalius linksmintum.“²¹

Vėliau tekste aforistiškai pasakomas moralas: „Kiek wienam giwam sutwierimuj malonė ira luosibė.“²² Skyrius baigiasi aštuonių posmelių dainele (taip eiliuotą tekstą pavadino pats Ivinskis), kurią siūloma išmokti „ant pomieties“. Daina pasakoja apie vaiką, kuris nori iš startos lizdelio išimti paukštelius, bet jų pasigaili, palieka gyventi laisvėje. Daina tarsi atkartoja anksčiau papasakotą siužetą ir taip sustiprina teksto įtaigą (pasak autoriaus, daina įdėta „diel geresnio šzirdien isidiejimo“).

Gaila, kad ši knygelė, anuomet laimėjusi Gyvūnų globos draugijos paskelbtą konkursą parašyti valstiečiams knygą apie gyvulių apsaugą, nepasiekė skaitytojų – nei sodiečių tėvų, nei jų vaikų... Viena paguoda, kad *Pasaugostekstų* buvo skelbta metuskaitliuose. Tokio paties liūdno likimo sulaukė ir kitas Ivinskio veikalas, skirtas vaikams ir jaunimui.

Robinzonados vertėjas

„Nespausdintas liko Ivinskio išverstas D. Defoe romanas *Robinzonas Kruzas*, sukurtas 1719 m. Ivinskis jį vertė ne tiesiai iš originalo, o iš prancūziško sekimo, išversto į lenkų kalbą pavadinimu *Robinzonas saloje* ir išleisto Vilniuje 1834 m. Tai buvo sutrumpintas romano variantas, skirtas mokykloms ir parengtas pagal J. J. Rousseau pedagogines idėjas.“²³

Defoe tekstas viliojo daugelio šalių rašytojus, yra gausybė robinzonados variantų. Labai svarbu pabrėžti, kad jau XIX a. ir lietuviai rašytojai atkreipė dėmesį į šį pasaulinės šlovės sulaukusį tekstą. Čia prisimintina ir tai, kad kitą robinzonados variantą į lietuvių kalbą vertė Simonas Daukantas. „S. Daukantas tada gyveno Peterburge, L. Ivinskis Rietave, ir apie vienas kito darbą jiedu nežinojo.“²⁴ Ivinskio *Robinzonas Kruzo* plačiajam skaitytojų ratui tapo prieinamas tik 1995 m., kai buvo išleistas „Lituanistinės bibliotekos“ serijoje (originalas rastas 1961 m.). Žinoma, šis tekstas dabar jau ne vaikų, o mokslininkų ir lietuvių literatūros istorijos mėgėjų skaitomas. Gaila, kad to leidinio neišvydo XIX a. Lietuvos kaimo vaikai ir jaunuoliai. Tai didelė žala ir lietuvių literatūrai: puikus vertimas nepaveikė tuometinio literatūros proceso. Antai kaimyninėje Latvijoje XIX a. Defoe *Robinzonas Kruzas* jau buvo gerai žinoma ir skaitoma lektūra.

Ivinskio tekstas pradedamas Prakalba, pabrėžiant veikalo reikšmę būtent vaikams: „tasai Robinsonas yra naudingu pamokslu kožnam amžiui žmogaus, o kursai vaikams tokiu vedimu savo gyvenimo ypatingai gali patikti“²⁵. Prakalboje skaitytojas suintriguojamas, trumpai nusakoma, kokiais įvykiais istorija prasideda ir kokiais baigiasi. Ivinskis čia kalba kaip kūrinio vertėjas (vertėjo statusas aiškiai pabrėžiamas): „Ta knyga, mieliausis skaitytojau, ant visokų liežuvių išguldyta, sugadni yra labiausiai jaunam amžiui, nes anoj daug randas verčios ir mokslo, kaip reiktų verstis tuo kartu, kad su tavimi teipojėg atsitiktų; dėlto mokykis ir skaityk ją tankiai. O jei skaitymas tos knygelės patiks tau ir verčią kokią iš jos apturėsi, negailėsiuos to laiko, kurį atidėjau ant išpildymo tos pasakos iš lenkiško liežuvio ant lietuviškai žemaitiško.“²⁶

Ivinskio tekstas gana trumpas, lakoniškas (Daukanto vertimas gerokai ilgesnis), todėl, matyt, būtų buvęs ištis populiarus Lietuvos kaime. Vertimas sklandus, ne pažodinis. Tekstas suskirstytas į nedidelius skyrelius, tokį jį lengviau skaityti. Be to, Ivinskis prie vertimo pridėjo savo parengtą žodynėlį „Išguldymas retžodžių ir kitų žodžių paprastų, bet ne visur žinomų, toj knygoj esančių“. Čia paaiškinta apie du šimtai žodžių: jūrinių daiktų, egzotiškų augalų, nežinomų vietovardžių ir kt.

Juk vaikui sodiečiui, jūros, svečių šalių, miestų nei egzotiškų augalų nemačiusiam, tai labai svarbu paaiškinti, jį informuoti. Štai keletas pavyzdžių iš šio naudingo žodyno: „adynykas jūrinis – būklas naudingas irtojams ant jūrės, kursai rodo laivinykams, kaip reik eldiją valdyti pagal reikalo su apžvalgu ant keturių vėjų“²⁷; „citrinas – vaisius kaipo obuolas, augęs ant medžių, kur karšta laikosi“²⁸; „Karajibos – salos saulėlydiškos Indijos, nuog kurių jūrė, jas aplejanti, praminta yra jūre Karajibų. Ant tų salų išpančikai, angelčikai ir dančikai žvejoja ir medžius vandeniū jūrės leidžia dėl savo verčios.“²⁹

Ivinskis, būdamas mokytojas, gerai suprato, kokia knyga galėtų būti ne tik reikalinga, bet ir prieinama, suprantama. Galimas daiktas, kad vertėjas mąstė ir apie šios knygos panaudojimą per pamokas.

Robinsonas Kruzoe baigiamas labai įžvalgiais, turiningais samprotavimais apie tėvynės meilę. Šios mintys nė kiek nepaseno ir šiandien yra itin aktualios (tikėtų šių dienų paaugliams ir jaunuoliams): „Pabaigęs pasaką Robinsono, tegul jauni mūsų skaitytojai tikrai pažįsta savo laisvę, kurią iš dangaus apturėjo; tegul garbina Apveizdą Dievo, kad anuos nepadavė ant taip sunkių datyrių ir Dievas sutvėrė taip puikioj Europos pašalėj. Turime našius laukus, želiančias pievas, spėrias atmainas laikų metų, su visu įtikimu tūlos oro Europos, duoda mums ypatingas verčias stiprumo kūno, gaivystės sveikatos, gaivumo pajautimų; jei trūksta mums gerų pasitaisymų ir turtų tos šalies, kurioj gyvename, tokių turtų gal uždirbti, ieškokime tiktai anų per rūpesčius, pramąstus, gerą elgimos, sėdėjimą ant mokslų ir naudingų pabūklų ir ant galo per tikrą prisirišimą prie karalystės tos, kurioj gimei, datyriai parodo, jog netrūksta giminei mūsų gražių širdies ir dūšios pajautimų, tiktai reikia ant to atsidėti, – o jei mūsų jauni skaitytojai neabejos ant tos teisybės, perskaitę tą knygele, apturės ypatingą pamokslą, kaip reikia gerai ant svieto gyvendamas elgtis.“³⁰

Robinsonas Kruzoe – pats didžiausias Ivinskio veikalas, skirtas specialiai vaikams ir jaunimui.

Ivinskis pelnytai turi būti įrašytas į svarbiausių XIX a. lietuvių vaikų literatūros kūrėjų sąrašą. Juk jo raštai stovi greta Valančiaus, Daukanto, Antano Tatarės ir Kajetono Aleknavičiaus darbų. Jis – vienas iš lietuvių vaikų literatūros pirmtakų. Ivinskis – didaktinės vaikų prozos ir poezijos autorius, vaikų literatūros vertėjas. Jo metaskaitlius ilgais rudens ir žiemos vakarais, šventadieniais skaitė (ar skaitomų klausėsi) ne tik suaugusieji, bet ir vaikai.

Lygiai taip ir populiariosios sentimentalios apysakos *Genaveitė*, kurią išvertė Ivinskis, galėjo drauge su vyresniaisiais klausytis ir mažesnieji. Laurynas Ivinskis – ir geras mokytojas, gyvenęs vaikų rūpesčiais ir džiaugsmiais, juos mokęs ir išmokęs.